

Nagyvárosok nagyvállalatai Kelet-Közép-Európában (kutatási terv)

Rácz Szilárd

tudományos munkatárs, ~~MTA~~ KRTK RKI
Bolyai+ ösztöndíjas, SZE RGDI

XVII. MRTT VÁNDORGYŰLÉS
Sopron, 2019. október 11.

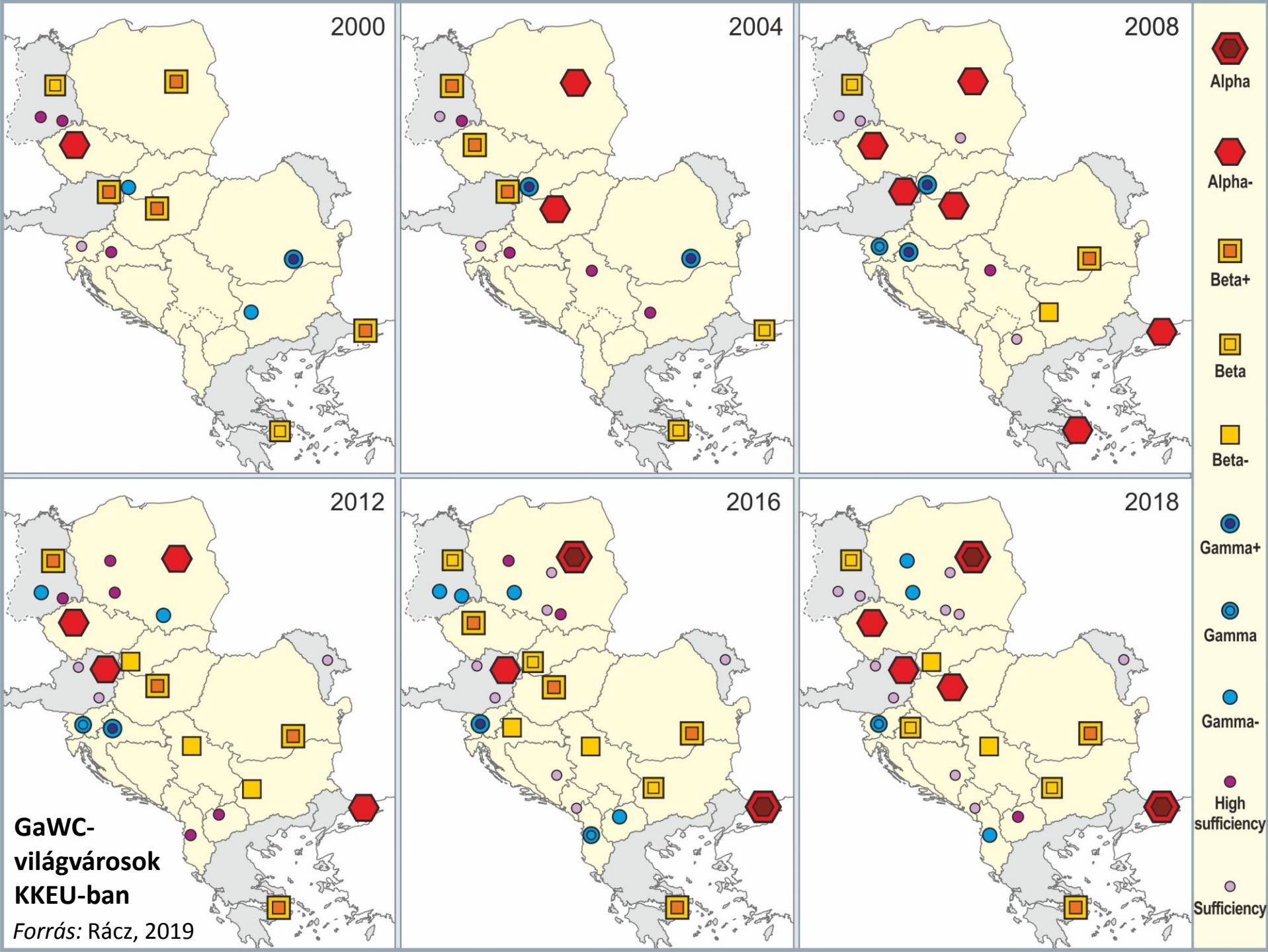
- *A kutatás címe:* **A gazdasági tőke meghatározó elemei Közép- és Délkelet-Európa regionális központjaiban.**
- *Időtartama:* 2019. szeptember 1. – 2020. június 30. (10 hó)
- *A kutatás célja:* a gazdasági tőke meghatározó elemeinek – elsősorban **a legfontosabb vállalatoknak – a vizsgálata** Közép- és Délkelet-Európa regionális központjaiban, az ezredfordulót követően.
- *Az elemzés földrajzi fókuszja:* **14 közép- és délkelet-európai posztszocialista ország** (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Horvátország, Koszovó, Lengyelország, Macedónia, Magyarország, Montenegró, Románia, Szerbia, Szlovákia és Szlovénia).
- *A vizsgálódás léptéke:* a **régióközpontok** (ez államonként eltérő, általánosságban a 100 ezer főnél népesebb városok).

- **A különböző globális hálózatok egyre jobban kiterjednek** (Friedman, 2005). A gazdasági tevékenységek egyes elemei térben elkülönülnek, miközben a versenyképes nagyvállalati struktúra, a verseny egyre nemzetközibbé válik.
- Erre a transzformációs, relokációs folyamatra a gazdasági átalakulás **mozgatórugói** (új iparágak és innovációk, internet, szállítási költségek, gazdasági növekedés és időszakos válságok) mellett jelentős hatással vannak a szupranacionális integrációk és gazdaságpolitikai megállapodások is.
- **A globális rendszerekbe integrálódott városok, városrégiók** (Sassen, 1991) **ezen hálózatok** különböző fontosságú **csomópontjai** (Florida, 2005).

- A **globális világgazdaság csomópontjaiban** a világvárosok állnak, más felfogásban (Vitali et al. 2011) a legjelentősebb vállalatok, szervezetek a világvárosokban lévő központjukból irányítják a világ(gazdaság)ot.
- A vezető világvárosok pozíciói egyelőre megingathatatlanak látszanak (Taylor, 2004), **a világvárosok köre** azonban **fokozatosan bővül, földrajzilag átrétegződik**, ingadozik a világgazdasági súlypontváltozásokhoz, válságokhoz igazodva.
- Jó példa erre a **közép- és délkelet-európai fővárosok** megjelenése a világváros listák alsóbb szintjein (Csomós, 2013 és 2017; Rácz, 2017 és 2019).

- Az elmúlt három évtized **gyökeres** társadalmi, gazdasági, politikai **átrendeződésekkel** járt KKEU-ban. A rendszerváltozások egyes országokban szinte teljes államszerkezeti és államterületi változásokat.
- A változások alapvető eleme volt, hogy **a belső és külső tőke** lényegi szerepet kezdett játszani a gazdasági döntésekben, a népesség foglalkoztatási lehetőségeinek alakításában. Ezek a folyamatok sok tekintetben közvetlenül is megjelentek a települések életében, a hálózati kapcsolatok alakulásában.
- A térformáló folyamatok szempontjából a **városállomány, illetve a városhálózat kapott meghatározó szerepet.**
- A **fejlesztéspolitikában is** a nagyvárosokra terelődött a hangsúly.
- A folyamatok leginkább a fővárosi és nagyvárosi funkciókat érintették (Gorzalak, 1996; Turok–Mykhnenko, 2007; Lux–Horváth, 2017).

- **Dinamikus időszak** (FDI). A régió a globális ipari relokációs folyamatok nyertesévé vált (újraiparosodás - Lux, 2017).
- Ez területileg egyenlőtlenül zajlott, a **beruházások néhány városban koncentráálódtak** (először: fővárosok, kikötők, EU-tagállamokkal határos régiók), amelyek relatív előnyre tettek szert (pl. járműipari városok - Rechnitzer, 2014).
- **Többszintű térszerkezet alakult ki.**
- A fővárosok - néha kizárólagos - gazdasági növekedési csomópontként működtek, ami növelte erőfölényüket.
- A globális pénzügyi és gazdasági **válság** befolyásolta ezt a tendenciát, de **a hosszú távú trendeken nem módosított.**
- A **fejlett szolgáltatások** penetrációja igazodik a város-hierarchiához, e szektor a fővárosokban koncentráلódik.
- A nemzeti és uniós **politikák is erősen befolyásolják** az országok, városok és régiók fejlődését.

A fővárosi régiók súlya és szerepe

A fővárosi régió aránya, % (ország= 100)	Népesség	Foglalkoztatottak	GDP	Felsőfokú hallgatók
Bulgária	18	33	36	47
Horvátország	18	19	31	53
Csehország	12	13	25	36
Magyarország	28	28	49	48
Macedónia	30	34	48	37
Montenegró	23	33	N/A	67
Lengyelország	7	14	22	19
Románia	11	12	21	35
Szerbia	22	31	35	52
Szlovákia	11	14	28	40
Szlovénia	25	36	36	60

A délkelet-európai TOP100 (árbevételű) vállalat földrajza

Ország/székhely	Főváros	Fővárosi agglomeráció	Nagyváros	Középváros	Egyéb	Összesen
Albánia	0	0	1	1	0	2
Bosznia-Hercegovina	2	0	1	0	0	3
Bulgária	7	0	1	0	3	11
Horvátország	9	1	1	0	0	11
Macedónia	0	1	0	0	0	1
Románia	28	6	7	5	7	53
Szerbia	3	1	2	0	0	6
Szlovénia	6	0	0	5	2	13
Összesen	55	9	13	11	12	100

Az APS irodák földrajza (GaWC, 1998 alapján „leltár”)

2015	Városok APS irodákkal	Irodák összesen	Irodák					
			Főváros	%	Második APS-város	%	Többi város	%
Bulgária	4	39	33	84,6	4	10,3	2	5,1
Csehország	7	76	56	73,7	8	10,5	12	15,8
Horvátország	5	43	36	83,7	2	4,7	5	11,6
Lengyelország	16	133	69	51,9	13	9,8	51	38,3
Magyarország	6	53	47	88,7	2	3,8	4	7,5
Románia	7	62	47	75,8	6	9,7	9	14,5
Szlovákia	7	46	36	78,3	5	10,9	5	10,9
Szlovénia	4	26	23	88,5	1	3,8	2	7,7
Összesen	56	478	347	72,6	41	8,6	90	18,8

- **Az APS irodák megoszlása megfelel a kialakult fővárosközpontú városhálózatnak és –hierarchiának.**
- **Rendkívül jelentősek a különbségek a fővárosok és a második városok között. A regionális központok mérete korlátot jelent.**
- **Megfigyelhető kapcsolat az APS (magas szintű szolgáltatás FDI) és az (ipari) FDI között a második szintű városokban. Az FDI-vezérelt középvárosok (Győr) a feldolgozóipari multinacionális vállalatokon keresztül integrálódnak a globális gazdaságba.**
- **A globális gazdaságba való integráció fokozatosan, pontszerűen ment végbe, és még ma is vannak olyan terek, amelyeket elkerül az FDI. A területi egyenlőtlenségek növekedése a nemzetközi hálózatokba bekapcsolódás időszakának természetes velejárója - a globális gazdaság „áramlási tere” csak véges számú csomóponton keresztül zajlik (315–707 város).**

Dependent Market Economies

- Az elmúlt évtizedben az FDI szerepének átértékelését tapasztalhatjuk (Nölke–Vliegenthart, 2009).
- Jelentősen megnövekedett a KKEU térség geoökonómiai függése a külföldi tőkétől és a globális értékláncoktól.
- Ez rámutatott a rendszerszerű sérülékenységre és arra is, hogy az FDI önmagában nem csökkenti a fejlettségi szakadékot Nyugat-Európa és KKEU között (Gál, 2019).
- A világgazdasági válság nem okozta, csak felerősítette a külföldi tulajdonú exportágazatokra és az alacsony munkabérrre épülő függő piacgazdasági modell rendszerszintű sérülékenységét.

Rechnitzer János (2016): A területi tőke a városfejlődésben – A Győr-kód. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. (4. fejezet)

- A gazdasági tőke (Bourdieu, 1983) meghatározó elemei a legjelentősebb vállalatok, amelyek a város fejlődésében (globális kapcsolataiban, sikereiben vagy éppen kudarcaiban) kulcsszerepet játszanak saját dinamikájukkal, „demográfiájukkal”.
- A hagyományos statisztikai elemzések ugyan jól érzékeltetik a városi folyamatokat, de a belső tartalmakat, a tényleges mozgatórugókat, a motivációkat, a város gazdasági tőkéjének törvényszerűségeit nem tudják megjeleníteni.
- Ebből kiindulva jelen kutatás korlátaival is számolni kell, ugyanakkor a potenciálisan létrejövő adatbázisok és részeredmények hozzájárulhatnak az összehasonlító városkutatások jobb megalapozásához, esetleg fejlődéséhez.

2019. szeptember 1. – 2020. január 31.

- A kutatás hazai és nemzetközi szakirodalmának áttekintése (területi tőke, gazdasági tőke, vállalatföldrajz).
- Kutatási feladatokhoz kapcsolódó adatbázisok elkészítése: legjelentősebb vállalatok országcsoportonként (KKEU, V4, DKEU), országonként (országmérettől függően 50-500 cég), régióként (5-50 cég), illetve városonként (elérhető adatoktól és gazdasági potenciáltól függően).
- Konzultációk a SZE kutatóival és a doktorandusszal. Elemzési szempontok meghatározása.
- A kutatómódszertanának kidolgozása. Disszemináció: A kutatás elméleti hátterének és szakirodalmának megvitatása (kutatói szeminárium).

2020. február 1. – 2020. június 30.

- Disszemináció: A kutatás módszertanának megvitatása (kutatói szeminárium).
- A kutatási módszertan véglegesítése. Leíró statisztikák elkészítése.
- Konzultációk a doktorandusszal.
- A kutatási eredmények megfogalmazása (és publikálása az intézményi ÚNKP kötetben). Disszemináció: A kutatási eredmények bemutatása, 1 db konferencia-részvétel (az intézményi ÚNKP konferencián túl).

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

szracz@rkk.hu

NEMZETI KUTATÁSI,

FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

Új Nemzeti
Kiválóság Program

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-19-4-SZE-5 KÓDSZÁMÚ
ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

